

N:o 22.

Af herrar Nisser och Nyström, om anslag till inlösen för statens räkning af en utaf framlidne bergshauptmannen J. H. af Forselles efterlemnad samling af bergarter m. m.

Hos Kongl. Maj:t har fröken Maria Charlotta af Forselles, dotter till framlidne bergshauptmannen J. H. af Forselles, gjort ansökning, att staten måtte inlösa en af bergshauptmannen af Forselles efterlemnad större samling af bergarter och mineral jemte dertill hörande manuskript. Öfver denna ansökning hafva vetenskapsakademien, efter inhemtande af yttrande från professorn, friherre A. E. Nordenskiöld och nu mera generaldirektör Rich. Åkerman, äfvensom chefen för Sveriges geologiska undersökning afgifvit utlåtanden, af hvilka afskrifter här biläggas. Det framgår af dessa utlåtanden, att ifrågavarande samling eger ett sådant värde och för vetenskapen är af sådan betydelse, att den borde af staten förvärfvas, så mycket hellre som priset är jemförelsevis obetydligt. Med afseende härå och då särskilda medel lära behöfvas för att möjliggöra samlingens inköpande för statens räkning, få vi föreslå,

att Riksdagen må under riksstatens sjette hufvudtitel på extra stat för år 1893 anvisa erforderligt belopp af 3,000 kronor att af Kongl. Maj:t användas till inlösen för statens räkning af den af bergshauptmannen J. H. af Forselles efterlemnade samling bergarter och mineral jemte dertill hörande manuskript.

Om remiss till statsutskottet anhålles.

Stockholm den 29 januari 1892.

Carl Nyström.

Martin Nisser.

Afskrift.

Bil. A.

Till Konungen.

Genom remiss den 23 sistlidne februari har vetenskapsakademien blifvit befald att afgifva underdånigt utlåtande öfver en af fröken Maria Charlotta af Forselles ingifven underdånig hemställan om inlösen för statens räkning af hennes framlidne faders, bergshauptmannen J. H. af Forselles' efterlemnade samling af bergarter och mineralier jemte tillhörande manuskript.

Till åtlydnad häraf får akademien, som inhemtat yttrande i ämnet af sina sakkunniga ledamöter, professorerna friherre A. E. Nordenskiöld och Rich. Åkerman, i underdånighet öfverlemnna detta hennes komiterades utlåtande, hvilket hon för sin del gillat och såsom uttryck af sina egna åsikter i ämnet antagit.

Stockholm den 8 april 1891.

På vetenskapsakademiens vägnar

underdånigst

G. R. Dahlander

n. v. Præses.

D. G. Lindhagen.

Afskrift.

Bil. B.

Till kongl. vetenskapsakademien.

Med anledning af en till undertecknade remitterad underdånig ansökan af fröken Maria Charlotta af Forselles om inlösen för statens räkning af hennes aflidne faders, bergshauptmannen J. H. af Forselles, efterlemnade samling af bergarter och mineral jemte dertill hörande manuskript få undertecknade anföra följande:

Vid bedömande af det värde, som ifrågavarande samlingar och manuskript kunna hafva dels för statens samlingar och dels för det geologiska kartverk öfver Sverige, som för det närvarande utarbetas, bör man erinra sig det sätt, på hvilket dessa samlingar m. m. uppkommit.

Efter en mångsidig och för vår bergshandtering särdeles gagnelig verksamhet som embetsman vid bergskollegiet, särskildt såsom bergshauptman vid Sala silfververk, erhöll Forselles 1838 af bruks-societeten i uppdrag att utföra geologiska undersökningar öfver jernmalmsfälten i Sverige samt uppsätta dithörande kartor m. m. Några år derpå utvidgades detta uppdrag på Berzelii tillstyrkan till en allmän geologisk undersökning af Sverige intill 64:de breddgraden. Detta arbete pågick sedermera med rastlös flit och med uppoffring af betydliga penningemedel, ända till 1850, då arbetena i fält afslutades. Vid dessa hade bergshauptman Forselles varit biträdd af en ej obetydlig arbetspersonal, bland hvilken särskildt må nämnas professor Erdman, som sedermera blef chef för geologiska byrån.

Denna första, på brukssocietetens bekostnad utförda geologiska undersökning utgör på sätt och vis en förberedande rekognoscering för den geologiska undersökning af landet, som sedan år 1858 på statens bekostnad pågått. Forselles dog efter en långvarig sjukdom 1855. Sina återstående år sysselsatte han sig, så vidt helsan det medgaf, med anteckningarnes och samlingarnes ordnande och utarbetandet af sin öfversigtskarta öfver de af honom genomforskade trakternas

geologiska byggnad. Sjelfva kartan blef visserligen tryckt, men med anledning af åtskilliga, från de vanliga geologiska lärosatserna betydligt afvikande åsigter, som bergshauptman Forselles nog ensidigt hyllade, ej till allmänheten utlemnad. Ej heller åtföljdes den tryckta kartan af någon uttömmande kartbeskrifning. De nu till inlösen erbjudna samlingarna, hvilka såsom den vid ansökan fogade förteckningen utvisar, äro mycket omfattande, och utom geognostiska prof äfven innehålla en mängd ganska dyrbara såväl svenska som utländska mineral, skulle således, om de, jemte de under det Forselleska kartverket förda geologiska dagböcker samt de af bergshauptman Forselles sjelf eller hans medarbetare upprättade originalbeskrifningar och öfriga förarbeten för kartverket, af staten inlöstes, komma att utgöra en för utredandet af vårt lands geologi särdeles värderik acquisition. Vi få därför på det varmaste tillstyrka bifall till fröken Forselles anhållan, förutsatt att beloppet af den ersättning, som begäres, begränsas inom skäligt belopp.

Bestämmandet af detsamma är visserligen förenadt med flera svårigheter, men med ledning af den oss meddelade katalogen och den öfverblick öfver samlingen, som den ena af oss varit i tillfälle att taga, anse vi, att priset ej bör sättas lägre än 3,000 kronor, en summa som visserligen i och för sig kan synas hög nog, men som dock endast utgör en bråkdel af de kostnader, som på sjelfva insamlingen nedlagts och som rikligt torde komma att ersättas genom de bidrag, som Sveriges geologiska undersökning här erhåller till lösandet af sin stora uppgift, att fullständigt utreda byggnaden af Sveriges berg och mark.

Ifall den här ifrågasatta inlösen af de Forselleska samlingarne m. m. skulle komma till stånd, så torde hufvudmassan af desamma lämpligast böra till geologiska byrån öfverlemnas, dock med rättighet för intendenten för riksmuseets mineralogiska afdelning att af samlingens rent mineralogiska del få uttaga sådana stuffer, som för denna afdelning kunna anses önskvärda.

Stockholm den 6 april 1891.

A. E. Nordenskiöld.

Rich. Åkerman.

Afskrift från konceptutlåtandet.

Bil. C.

Chefens för Sveriges geologiska undersökning utlåtande, afgifvet den 21 juli 1891.

Till Konungen.

Sedan vetenskapsakademien på nådig befallning inkommit med utlåtande öfver en af fröken Maria Charlotta af Forselles afgifven underdånig ansökan, att staten måtte till pris, som Eders Kongl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma, inlösa hennes framlidne faders, bergshauptmannen m. m. J. H. af Forselles' efterlemnade samlingar af bergarter och mineral jemte dertill hörande manuskript, och bemälde akademi på det varmaste härtill tillstyrkt nådigt bifall, har Eders Kongl. Maj:t täckts infordra jemväl mitt yttrande i föreliggande ämne.

Såsom framgår af de vid berörda underdåniga skrifvelse fogade kataloger, omfattar sökandens hembjudan såväl en stor mängd mer eller mindre sällsynta och dyrbara mineral som äfven en synnerligen rikhaltig samling af bergarter, och att föremålen befinna sig i utmärkt skick, har vitsordats af geologen Svenonius, hvilken på min anmodan derom tagit kännedom i Upsala, hvarest de för närvarande förvaras. Särskild betydelse erhålla dessa sistnämnda profstuffer derigenom, att de blifvit omsorgsfullt etiketterade i öfverensstämmelse med den nomenklatur, hvilken Forselles tillämpat på det under hans ledning upprättade och till trycket befordrade geologiska kartverket i skalan 1:400,000 öfver vårt land söder om den 64:de breddgraden. Detta för sin tid högst förtjenstfulla, af brukssocieteten bekostade arbete, hvars tillkomst och utveckling i bilagda anförande af vetenskapsakademiens komiterade, professorerna friherre A. E. Nordenskiöld och R. Åkerman, omförmäles, eger visserligen numera hufvudsakligen ett historiskt värde, men skall alltid förblifva icke blott ett aktningsbjudande prof på dess upphofsmans lifliga intresse, oförtrutna flit och förtrogna bekantskap med tidigare undersökningar rörande Sveriges petrografi, utan äfven

ett viktigt underlag för fortsatta forskningar öfver vår berggrund och dess kartografiska återgifvande. Den Forselleska kartan är emellertid behäftad med ett fel, som i hög grad minskar dess användbarhet, i det att nöjaktig förklaring saknas beträffande de många egendomliga bergartsbenämningar, som härmed infördes och hvilka sedermera ej vunnit efterföljd. Denna olägenhet skulle i väsentlig mån afhjelpas, om den enligt samma principer bestämda bergartsamlingen komme i statens ego och sålunda blifve för geologiens idkare tillgänglig.

Genom det ifrågasatta köpet skulle dessutom samtidigt förvärfvas de af Forselles och hans medhjelpare under kartläggningen förda dagböcker samt öfriga likartade manuskript, hvilket vore af desto större intresse, som dennas ledare ej medhann att med stöd häraf utarbета en tillämnad geologisk beskrifning, utan dessförinnan af döden bortrycktes. Berörda bergartstuffer och handskrifter kunna således med fullt fog betraktas såsom en oumbärlig bilaga till meranämnda karta, hvilken åstadkommits utan någon som helst utgift för staten, men vållat dess upphofsman ej obetydliga kostnader utöfver de af enskild korporation beviljade anslagen.

Af hädangångna svenska geologers enskilda samlingar hafva bland andra Hisingers och Axel Erdmans efter deras död blifvit statens egendom, de förra införlifvade med riksmuseum, de senare med statens geologiska undersökning till ovärderligt gagn för studiet af desse författares skrifter; medan deremot de af flera andra framstående forskare på samma fält, till exempel Tilas och Hermelin, lemnade bidragen till Sveriges mineralogi och petrografi inskränka sig till af dem affattade beskrifningar eller kortfattade meddelanden, hvilka, sedan originalstufferna förkommit, ej kunna vinna den närmare belysning, som mången gång är af nöden.

Vid de förtjenstfulla specialundersökningar af svenska grufvefält, som Forselles utförde under en lång följd af år, företrädesvis innan arbetet med sagda stora kartverk tog sin början, åstadkommos betydande jemväl till inlösen nu ifrågasatta samlingar af mineral och bergarter, hvilka äro egnade att i hög grad förhöja värdet af de monografier, han häröfver författat, bland hvilka dock endast den öfver Sala grufva offentliggjorts.

Den underdåniga ansökan afser dessutom icke blott, såsom ofvan antydts, talrika prof af delvis sällsynta mineral från en stor mängd svenska och utländska fyndorter, utan äfven åtskilliga försteningar och en ingalunda obetydlig samling bergarter från Norge, Tyskland, Finland

och England, hvilken erbjuder intressant material för jemförelse med vårt eget lands.

Beträffande lösesummans storlek anser jag, på grund af de upplysningar geologen Svenonius mig meddelat, att densamma, på sätt vetenskapsakademien i underdånighet tillstyrkt, ej bör sättas lägre än 3,000 kronor; och mot den af bemälda akademi föreslagna inlösen af meranämnda samlingar, derest de varda statens egendom, har jag intet annat att erinra än att sådana mineral- och bergartstuffer, hvilka det af ett eller annat skäl visar sig olämpligt att med riksmuseum eller statens geologiska undersökning införlifva, må genom de respektive föreståndarnes försorg öfverlemnas till institutioner, som deraf kunna hafva gagn och intresse.

Då sökanden, en älderstigen dotter till den om Sveriges bergshandtering och geologiska utforskande högt förtjente bergshauptmannen Forselles, hvars oförtrutna verksamhet i det allmännas tjänst preglades af sällspord oegennytta, enligt hvad till min kännedom kommit, befinner sig i mycket knappa ekonomiska vilkor, och således en stor hjälp skulle henne beredas, om nådigt afseende fästes vid den gjorda hemställan, samt då det, med stöd af hvad här ofvan andragits, vore ur många synpunkter önskvärdt, att staten förvärfvade dessa samlingar med dertill hörande manuskript, så får jag på det lifligaste förorda, att Eders Kongl. Maj:t täcktes till detta ändamål i nåder anvisa ett belopp ej understigande 3,000 kronor.

Remisshandlingarne återställas i underdånighet.